Vatan 4. Ekim. 1962

GÜNÜN YAZISI

. <<VATAN >> okurları, Prof. Pertev N. Boratav ile Prof. Zeki Velidi Togan arasında geçen tartışmayı hatırlayacaklardır. Prof. Togan'ın Paris'te hazırlanmakta olan <<Türk Filolojisi Temel Kitabı >> ndan çekilmesi üzerine, durumu incelemek üzere Paris'e giden Prof. Tayyip Gökbilgin << Vatan >> a yolladığı bir yazıda, tarafsız bir bilim adamı sıfatıyla görüşünü açıklamış, <<Türk Filolojisi Temel Kitabı >> nın bilimsel esaslara uygun şekilde düzenlendiğini, Prof. Togan'ın öne sürdüğü suçlamaların doğru olmadığını bildirmişti. Prof. Togan, << VATAN >> da yayınlanmasını istediği bu yazısında Sayın Gökbilgin'e karşı çıkmakta ve Profesörün görüşünün yanlış olduğunu ileri sürmektedir.

Prof Gökbilgine cevabım

FAKÜLTEMİZ mensuplarından Prof. Tayyip Gökbilgin gazetenizin 5.8.962 nüshasında çıkan makalesinde Bay Boratav'ın << Türk Filolojisi Temel Kitabı >> (Fundamenta) nın ikinci cildinin makaleleri üzerinde çalışırken Sovyetlerin Türk kavimleri edebiyatları tarihine dair neşriyatına uymayan yerleri değiştirmiş olduğuna dair yazılarımı reddetmek isterken tahrifin Bay Boratav tarafından yapılmış değil, bilakis benim << gerçeklere uymayan isnatlar >> da bulunduğumu iddia etmiştir. İlm ihaysiyet ve şerefim bahis mevzuu olduğu için bu noktayı izah etmeme müsadelerinizi rica ederim.

YAZAN

Zeki Velidi TOGAN

Prof. Gökbilgin'in yazısındaki 1, 3, 6. paragraflar hakkında kısa olarak diyeceğim şudur: Ben Bay Boratav'ın geçen Aralık ayında Fundamenta'ya dercedilecek makalelerin asılları (yani orijinalleri) üzerinde çalıştığını bahis mevzuu etmiştim. Bu tarihle Prof. Gökbilgin'in bahis mevzuu ettiği 22 Haziran arasında geçen altı ay zarfında Bay Boratav'ın ne gibi tercümeler yapmış ve nasıl çalışmış olduğu ile ilgim yoktur.

Fundamenta çalışmalarında daha tecrübesiz olan Bay Gökbilgin bu çalışmaların tahrir heyeti azalarına düşen kısmının makalelerin tercümelerini asılları ile karşılaştırmak olmayıp, bu makaleleri yazdıkları dillerdeki asıllarını tetkik edip tercümeye ve Fundamenta'ya dercedilmeğe layık olup olmadığını tesbit etmek olduğunun farkında değildir. Tercümeleri asılları ile karşılaştırmak ise makale sahiplerinin ve Garp dillerini bizden daha iyi bilen garplı teknik yardımcıların işidir. Fundamenta'nın ilk ve ikinci ciltlerine dercedilmek üzere gönderilen makalelerin de ancak asılları ile meşgul olduk . Boratav da bu asıllar üzerinde çalışmış, atını o

asıllar üzerinde oynatmıştır, ve yayınlanan mektubunda da ancak onlardan bahsetmiştir. Ben Aralık ayında Paris´e geldiğim vakit Bay Taymas´ın Kazan ve Kırım Türkleri edebiyatına ve benim Kazak Türkleri edebiyatına ait makalelerimizden hiç birisi daha tercüme edilmiş değildi. Boratav´ın menfi çalışmalarını makale sahiplerine göstermek üzere ben o asıllarda yapılan ameliyatı aksettiren filmleri getirdim. Prof. H. Scheel 14 Şubat ve Bay Boratav 15 Şubat tarihleri ile Bay Abdullah Taymas´a yazdıkları mektuplarında hemen o tarihte makalesinin tercümesi yapıldığını ve bu tercüme son şeklini alınca kontrol için kendisine bir kopyası gönderileceğini bildirmişlerdir. Yani tercüme işi ancak benim Paristeki uğraşmalarımdan iki ay geçtikten sonra yapılmıştır. Bir Doğu Türk Şairi hakkında Bay Taymas´ın Aralık ayında daha tercüme edilmemiş olan makalesinde << öldürülmüştür >> sözünü ele alarak bunun Fransızca doğru tercüme edilmiş olduğunu söyleyerek bana << gerçeğe uymayan bir takım iddialar >> isnat etmek çocukça işlerdir. Bizim mümessilimiz Gökbilgin Bay Boratav´ın Fransızca tercümelerini Türkçe asılları ile karşılaştırmakla beyhude yere meşgul olmaktansa, diğer alimlerin Göktürk, Uygur, Çağatay edebiyatlarına ve diğer yaşıyan Türk kavimlerinin edebiyatlarına dair İngiliz, Fransız ve Alman dillerinde yazıp gönderdikleri makaleleri ilmi bakımdan ve metod bakımından incelemiş onların << objektif >> liğini ve değerlerini tesbit etmiş olsaydı tahrir heyeti üyesi sıfatiyle vazifesi ne olduğunu iyi anladığı görülürdü.

Prof. Gökbilgin´in hakkımda << gerçeklere aykırı iddialarla arkadaşlarını kırarak kuruldan istifa etmiş >> demesini de bu meslekdaşıma hiç te yakıştırmadım. 14. 12. 961 de Fundamenta tahrir heyeti mesaisine iştirakten şartlı ve vakitli olarak çekilmem hakkında Müsteşrikler Birliğine ve Paris Büyük Elçiliğimize aynı günde aynı ibarelerle yazılı olarak verdiğim bildiri, 14.1.1962 tarihiyle tahrir heyeti üyelerine yazdığım mektup kendisine malum olduğu, hatta bu hususta Tarih Kurumumuna yazdığım yazıdan makalesinde nakillerde bulunduğu halde tarih zümresindeki bu arkadaşım nasıl böyle yazar, buna hayret etmemek kabil değildir. Ben kimseyi kırmadım, kitaba dahil dahil olacak makaleleri kendilerinden aldığım Mr. Bazin´le Boratav´ın << gönüllü sansürlük >> yapmış olmalarını dahi meclisi tatsızlandırmamak için bahis mevzuu etmedim, ancak sonradan hususi mektupla teessürümü bildirdim. Bunların beni alenen protestoya sevkeden hareketleri şunlardır:

<< Türk dili ve kültür tarihi temel kitabı >> (Fundamenta) neşri teşebbüsü Danimarkalı Prof. Groenbech ve Alman türkoloğu Dr. Dörfer´in candan çalışmalarından mahrum kalınca tahrir heyeti sekreteri Prof. Scheel 1958 de Fransız Müsteşriki Mr. L. Bazin ile onun himayesinde bulunan Prof. Boratav´ı bu işe celbetmiş. O bu hususta Türk mümessillerine hiç haber vermemişse de Boratav´ın tashih ve endeks tertibinden ibaret olacağı söylendiğinden ses çıkarmamıştık. Az sonra Mr. Scheel´le bu ikisinin bir << triumvirate >> yahut << troyka >> teşkil ettikleri anlaşıldı. Eser Türklere ait bir << temel kitap >> olduğu, yazıları ile iştirak edenlerin de çoğu Türk oldukları ve olacakları halde ham materyal veren kimseler nazarıyla bakılmaya başlandı. Hep emrivakilerle, bensiz alınan kararlarla karşılaştım. Nihayet İstanbul ve Ankara Üniversitelerindeki arkadaşlarımızla konuşarak kitabın edebiyat ve tarih kısımları için 1953 te kabul edip Fundamenta Komitesine arzettiğimiz ve bu komitenin raporlarında 1954 te Fransızca olarak yayınlanan programımız Mr. Scheel tarafından 6.4.959 oturumunda << artık çoktan geriye atılmış >> bir şey olarak belirtildi. Prof. Mecdut Mansuroğlu ve ben tekliflerimizi bizimle konuşmaya bile lüzum görmeden >> geriye bırakan >> ların ancak zikri geçen << Üçler >> olduğunu anladık. Türk kavimlerinin tarih ve kültürüne ait bilgisi << Diogene >> mecmuasında (1958, N. 24) neşrettiği

tek bir makaleden ibaret olan ve cehaleti bizim Prof. Hasan Eren ve diğerlerinin haklı tenkidleri ile bizde de şöhret kazanan Mr. Bazin ile arladaşı Bay Boratav, turkolojiye bilgiden ziyade teşkilatçı olarak giren Mr. Scheel'in himayesi ile Fundamenta'ya sahip çıktılar. Ben bu eserin hayatta bulunan üç naşirinin birisi sıfatiyle ismim üzerinde yazıldığından ve Türk ilmi nezdinde de mes'ul olduğumdan her cilde girecek makaleleri tercüme edilmelerinden önce gözden geçirmek mecburiyetinde idim. Geçen 1961 de vazifemin ciddiyetini takdir eden Dışişleri Bakanlığının müzahereti ile Ağustos ayında Almanyaya geldiğimde artık bir <<şef>> kesilen sekreterimiz Mr.Scheel kitabın ikinci cildine girecek olan makalelerin Pariste Bay Boratav'ın sandıklarında kilitli kaldığını; Aralık ayında Parise geldiğimde bu makalelerin Mr. Bazin'in elinde olduğunu bildirdiler. Ben de bu yazıları Bazin'den alamayınca vaziyeti Almanyaya Mr. Scheel'e telgrafla haber verdim, ve ancak onun telli emirleri geldikten ve aradan beş gün geçtikten sonra kısmen elde edebildim. Fakat incelediğim evrakta Doğu Türk edebiyatının 1917 den sonraki, yani Sovyet devri kısmının Sovyet edebiyat tarihlerine uydurulmak üzere hırpalandığını gördüm Mr. Bazin 1951 de İstanbuldaki Müsteşrikler Kongresinde arkadaşı Boratav'ın o zamanki Maarif Vekilinin müdahalesi yüzünden tebliğ yapamadığından çok üzülmüştü.

Aradan zaman geçti o ve arkadaşı Boratav Fundamenta'da Rusya menşeli yazarların makalelerini hatta tahrir heyeti üyesi olan benim yazılarımı kontrol eden, bunlarda Sovyetlere karşı <<objektivlik>> arayan mürakıp oldular. Prof. Gökbilgin Bazin hakkında <<siyasi kanaat ve akideleri ne olursa olsun>> onun Fundamentayı kontrol etmesinde muahaze ve tenkid edilecek noktalar aramak bir isnatçılık olur demektedir. Fakat ben Boratav'la Sovyet neşriyatı kakkında bizzat münakaşa ettim ve Bazin'le ikisinin14 Aralık toplantısında 1917senesinden sonraki Sovyet devri edebiyatının Fundamenta'dan çıkarmak gerektiği hakkındaki teklifleri, Pertev'in benim yazılarımda da yanlış <<jugement>> larım bulunduğuna dair sözlerini, İtalyan turkologu Prof. Bombaci'nın ona cevaplarını ve oturumda hazır bulunanlarla birlikte dinledim.Her halde ben Mr.Bazin'in<< müşterek eser üzerindeki kontrol>> lerinin faydalı olduğu hususunda Prof. Gökbilgin ile aynı fikirde değilim.

Gökbilgin'in <<Beynelmilel teşkilat>> olarak vasıflandırdığı <<Üçler>>. yahut <<Troyka>> nın beni sadece el kaldırmaya mecbur etmek istedikleri oldu bitti kararlarından biri de 14. 12. 961 toplantısına Fundamenta'nın ikinci cildinin Boratav'ın makalesi ile başlanan ilk formasının kabına yazdıkları ve yazacakları şeylerdi. Bunda Mr. Bazin hiç bir vakit tahrir heyeti azası olmadığı halde Prof. J. Deny'den sonra ikinci bir Fransız üye olarak yazılmıştı. Boratav da redaktör olarak yazılacaktı. İşte ben buna el kaldırmadım uydurdukları << istifa >> efsanesi de bundan çıktı. Fundamenta komitesinin 1951 İstanbul Müsteşrikler Kongresinde aldığı ve Kongrenin matbu İngilizce zabıtlarında (c. 1. s. 212) neşredilen kararlarına göre <<İstanbul Üniversitesinin umumi Türk Tarihi Enstitüsünde>>, yani benim yakından iştirakimle yapılması gerektiği belirtilen işler. ezcümle Rus mahkumu ve Orta Asya Türklerinin tarihine ait makaleleri hazırlamak işi bu Üçler'in geçen Haziranın 22 sinde Pariste, bizim mümessillerimizin de iştirakiyle yaptığı toplantıda Bennigsen isminde bir Beyaz Rus muhacir yazarına verilmiştir. Milliyetci bir Türkün ilmi eserlerinde dahi Sovyetlere saldıracağını sanan Mr. Bazin ve arkadaşlarının yapacakları iş bu idi. Yani Üçlerin matbaada bastırıp 14.1.961 toplantısına sundukları 16 sayfalık formanın ilk sayfasının altına gözlerimi yumup imzamı atsam da atmasam da alacakları karar budur.

Yani benim Fundamenta'nın sevk ve idaresi Troyka'nın inhisarına geçtikten sonra onların mesaisinden kenarda kalmam tam şuurlu bir iştir. Zaten ben Fundamentanın solcular eline geçmesi tehlikesini daha 1959 da <<Türk Yurdu>> dergisinin Aralık ayı sayısında haberim

olmadan neşredilen bir hususi mektubum da haber vermiştim.

Fundamenta büyük bir entüzyazmla kurulmuştu. Bu iş Türk milletinin İstanbulda Milletler arası kongreye katılan Müsteşriklerine karşı gösterdiği samimi misafirperverliğin karşılığı ve bunu anma nişanesi olarak ele alınmıştı. Bilhassa Danimarkalı Türkolog müteveffa Prof. Gronbech bunun ruhunu teşkil ediyordu. O zamanki tasavvurlara göre edebiyat tarihi kısmında Prof. Fuat Köprülü tarih kısmında da kendimin faydalı olabileceğini zannetmiştik. Sayın Prof. Deny'nin 1957 Temmuzunda Gerardmer ormanlarındaki evinde tatlı sohbetler şeklinde yapılan toplantıda bu zat kitabın edebiyat tarihi kısmında Fuat Beyin iştirakinin matlup ve zaruri olduğunu söylemesi üzerine İstanbula gelince bizzat Ankara'ya gidip Fuat Beyi Hariciye Vekaletinde görüp arzumuzu bildirdim. O da işi çok olduğu halde Osmanlı Edebiyatı tarihini talebelerinden Fevziye Abdullaha ve daha başkalarına yazdırılırsa bunları gözden geçirerek bizzat kendisi tarafından yazılmış eserler haline getireceğini, edebiyat tarihi kısmının problemleri üzerinde konuşmağa her vakit hazır olduğunu, bu işlerin sadece uzaktan ısmarlama ile yapılamıyacağını söylemişti. Fakat bu işler, yani ona bu şekilde müracaat yapılmadı. 1958 de Fundamenta'nın sevk ve idaresinde büyük değişiklik vaki olduğu günlerde Prof. Gökbilgin hem Mainz'da Prof. Scheel ve hem Paris'te Bay Boratav ile temaslarda bulunarak Fundamenta'nın edebiyat tarihi kısmı için merhum Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ve tarih kısmı için de kendisinin namzetliklerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bay Gökbilgin Orta Asya Türklerinin kültür tarihi o memleketlerde asırlar zarfında yazılan geniş tarihi kaynakları görülmeden, oralarda, Hindistan, İran ve Türkiye kütüphanelerinde mahfuz zengin vesikalar,bilhassa sanat eserleri tetkik etmeden ve Sovyet Türk Cumhuriyetlerinin ve otonom vilayetlerin şimdiye kadar 22 cilt tutan resmi tarihlerinden, bunlardan ayrı vesaik mecmualarından istifade etmeden doğru olarak yazılamıyacağını elbette bilir. Maamafih onun beni bugün Türk tarihinde otorite saymasında ve Fundamenta`nın tarihe tahsis edilen cildinde bana ihtiyaç duyacaklarına dair sözlerinde samimi olduğunu sanmam. Bunda samimi olmak için her şeyden evvel Mr. Bazin gibi ilgileri yalnız Türkiyat sahasına münhasır kalmayıp dünya çapında geniş siyasi ve içtimai problemlere bağlı bulunan şahsiyetler karşısında tehlikeleri müdrik ve tek cepheli olmamız gerekirdi. Şimdi edebiyat Fakültesinde profesörlerden birisinin Boratav'a karşı tenkitçi, diğeri ona meftun olmak üzere ikiye ayrılmış olduğunu. Fransalı bir solcunun Türkiyenin zayıf olan kültür cephesine bu kanaldan tesir etmeğe muvaffak olduğunu iddia edenler olabilir. Ben hiç bir zaman <<Türk Dili ve kültür tarihi Temel Kitabı>> gibi istikbalimiz ve Garp ilim muhitiyle müstakbel işbirliğimiz bakımından büyük ehemmiyeti haiz bir eseri sevk ve idare eden bir Fransız hakkında siyasi kanaat ve akideleri ne olursa olsun, bizimle müşterek bir eseri iyi kontrol ediyor diyemem.

Prof. Gökbilgin, Bay Boratav için methiyelerini ve üniversitelerimizin ona ihtiyacı yolundaki propagandalarını istediği gibi yazabilir.Fakat Boratavı beynelmilel bir şöhret, kendisini ancak ilme vakfetmiş bir alim göstermek için Pariste bana da göstermiş işleri, Azerbaycanlı Ahundof'un Türkmen Mahtumkuli'nin eserlerinin Kırgız destanlarının Sovyetler tarafından kendi zihniyet ve siyasetlerine uydurularak yapılan neşirlerini Unesco için Mr. Bazinle birlikte yapmakta oldukları tercümelerini sanki dünya çapında orijinal ilmi mesai gibi göstermek milletimizi ancak igfal etmek olur. Boratav'ın böyle uydurma medihnamelere ihtiyacı olmasa gerek; memleketimizde ve dışardaki solcular tarafından basında onun için yapılan methiye ve savunmalar bunu açık göstermektedir.